मार्कण्डेयपुराणम्

वेदव्यासः



Exported from Wikisource on २३ जनवरीमासः २०२४

101

अथैकाधिकशततमोऽध्यायः

दिवाकरस्तुतिवर्णनम्

मार्कण्डेय उवाच

सृष्ट्वा जगदिदं ब्रह्मा प्रविभागमथाकरोत् ।

वर्णाश्रमसमुद्रादिद्वीपानां पूर्ववद्यथा ।।१

देवदैत्योरगादीनां रूपस्थानानि पूर्ववत् ।

वेदेभ्य एव भगवानकरोत्कमलोद्भवः ।।२

ब्रह्मणस्तनयो योऽभून्मरीचिरिति विश्रुतः ।

कश्यपस्तस्य पुत्रोऽभूत्काश्यपो नाम नामतः ।।३

दक्षस्य तनया ब्रह्मंस्तस्य भार्यास्त्रयोदश ।

बहवस्तत्सुताश्चासन्देवदैत्योरगादयः ।।४

अदितिर्जनयामास दैवांस्त्रिभुवनेश्वरान् ।

दैत्यान्दितिर्दनुश्चोग्रान्दानवानुरुविक्रमान् ।।५

गरुडारुणौ च विनता यक्षरक्षांसि वै खसा ।

कद्रूः सुषाव नागांश्च गन्धर्वान्सुषुवे मुनिः ।।६
क्रोधाया जज्ञिरे कुल्या रिष्टायाश्चाप्सरोगणाः ।
ऐरावतादीन्मातङ्गानिरा च सुषुवे द्विज ।।७
ताम्रा च सुषुवे श्येनीप्रमुखाः कन्यका द्विज ।
यासां प्रसूताः खगमाः श्येनभासशुकादयः ।।८
इलायाः पादपा जाताः प्रधाया यादसां गणाः ।
अदित्यां या समुत्पन्ना कश्यपस्येति सन्ततिः ।।९
तस्याश्च पुत्रदौहित्रैः पौत्रदौहित्रिकादिभिः ।
व्याप्तमेतज्जगत्सूत्या तेषां तासां च वै मुने ।।101.१०
तेषां कश्यपपुत्राणां प्रधाना देवतागणाः ।
सात्त्विका राजसास्त्वेते तामसाश्च मुने गणाः ।।११
देवान्यज्ञभुजश्चक्रे तथा त्रिभुवनेश्वरान् ।
ब्रह्मा ब्रह्मविदां श्रेष्ठः परमेष्ठी प्रजापतिः ।।१२
तानबाधन्त सहिताः सपत्ना दैत्यदानवाः ।
राक्षसाश्च तथा युद्धं तेषामासीत्सुदारुणम् ।।१३
दिव्यं वर्षसहस्रं तु पराजीयन्त देवताः ।
जयिनश्चाभवन्विप्र बलिनो दैत्यदानवाः ।।१४

ततो निराकृतान्पुत्रान्दैतेयैर्दानवैस्तथा ।

हृतत्रिभुवनान्दृष्ट्वा ह्यदितिर्मुनिसत्तम ।।१५

आच्छिन्नयज्ञभागांश्च शुचा संपीडिता भृशम् ।

आराधनाय सवितुः परं यत्नं प्रचक्रमे ।।१६

एकाग्रा नियताहारा परं नियममास्थिता ।

तुष्टाव तेजसां राशिं गगनस्थं दिवाकरम् ।।१७

अदितिरुवाच

नमस्तुभ्यं परां सूक्ष्मां सौवर्णीं बिभ्रते तनुम् ।

धाम धामवतामीश धाम्नामाधार शाश्वत ।।१८

जगतामुपकाराय तथापस्तव गोपते ।

आददानस्य यद्रूपं तीव्रं तस्मै नमाम्यहम् ।।१९

ग्रहीतुमष्टमासेन कालेनेन्दुमयं रसम् ।

बिभ्रतस्तव यद्रूपमतितीव्रं नतास्मि तत् ।। 101.२०

तमेव मुञ्चतः सर्वं रसं वै वर्षणाय यत् ।

रूपमाप्यायकं भास्वंस्तस्मै मेधाय ते नमः ।।२१

वार्युत्सर्गविनिष्पन्नमशेषं चौषधीगणम् ।

पाकाय तव यद्रूपं भास्करं तं नमाम्यहम् ।।२२

यच्च रूपं तवातीतं हिमोत्सर्गादिशीतलम् ।

तत्कालसस्यपोषाय तरणे तस्य ते नमः ।।२३

नातितीव्रं च यद्रूपं नातिशीतं च यत्तव ।

वसन्तर्त्तौ रवे सौम्यं तस्मै देव नमो नमः ।।२४

आप्यायनमशेषाणां देवानां च तथापरम् ।

पितॄणां च नमस्तस्मै सस्यानां पाकहेतवे ।।२५

यद्रूपं जीवनायैकं वीरुधाममृतात्मकम् ।

पीयते देवपितृभिस्तस्मै सोमात्मने नमः ।।२६

आप्यायदाहरूपाभ्यां रूपं विश्वमयं तव ।

समेतमग्नीषोमाभ्यां नमस्तस्मै गुणात्मने ।।२७

यद्रूपमृग्यजुःसाम्नामैक्येन तपते तव ।

विश्वमेतत्त्रयीसंज्ञं नमस्तस्मै विभावसो ।।२८

मार्कण्डेय उवाच

यत्तु तस्मात्परं रूपमोमित्युक्त्काभिशब्दितम् ।

अस्थूलानन्तममलं नमस्तस्मै सदात्मने ।।२९

एवं स नियता देवी चक्रे स्तोत्रमहर्निशम् ।

निराहारा विवस्वन्तमारिराधयिषुर्मुने ।। 101.३०

ततः कालेन महता भगवांस्तपनोऽम्बरे ।

प्रत्यक्षतामगादस्या दाक्षायण्या द्विजोत्तम ।।३१

सा ददर्श महाकूटं तेजसोऽम्बरसंश्रितम् ।

जगाद मे प्रसीदेति न त्वां पश्यामि गोपते ।।३२

यथा दृष्टवती पूर्वमम्बरस्थं सुदुर्दृशम् ।

निराहारा विवस्वन्तं तपन्तं तदनन्तरम् ।।३३

संघातं तेजसां तद्वदिह पश्यामि भूतले ।

प्रसादं कुरु पश्येयं यद्रूपं ते दिवाकर ।।

भक्तानुकम्पक विभो भक्ताहं पाहि मे सुतान् ।।३४

त्वं धाता विसृजसि विश्वमेतत्त्वं पासि स्थितिकरणाय सप्रवृत्तः ।

त्वय्यन्ते लयमखिलं प्रयाति तत्त्वं त्वत्तोऽन्या न हि गतिरस्ति

सर्वलोके ।।३५

त्वं ब्रह्मा हरिरजसंज्ञितस्त्वमिन्द्रो वित्तेशः पितृपतिरप्पतिः

समीरः ।

सोमोऽग्निर्गगनपतिर्महीधरोऽब्धिः किं स्तव्यं तव

सकलात्मरूपधाम्नः ।।३६

यज्ञेश त्वामनुदिनमात्मकर्मसक्ताः स्तुन्वन्तो विविधपदैर्द्विजा

यजन्ति ।

ध्यायन्तो विनियतचेतसो भवन्तं योगस्थाः परमपदं प्रयान्ति

मर्त्याः ।।३७

तपसि पचसि विश्वं पासि भस्मीकरोषि प्रकटयसि

मयूखैर्ह्रादयस्यम्बुगर्भैः ।

सृजसि कमलजन्मा पालयस्यच्युताख्यः क्षपयसि च युगान्ते

रुद्ररूपस्त्वमेकः ।।३८

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे

दिवाकरस्तुतिर्नामैकाधिकशततमोऽध्यायः ।१०१ ।

102

अथ द्व्यधिकशततमोऽध्यायः

मार्तण्डोत्पत्तिवर्णनम्

मार्कण्डेय उवाच

ततः स्वतेजसस्तस्मादाविर्भूतो विभावसुः ।

अदृश्यत तदादित्यस्तप्ततामॖरोपमप्रभः ।।१

अथ तां प्रणतां देवीं तस्य संदर्शनान्मुने ।

प्राह भास्वन्वृणुष्वेष्टवरं मत्तो यमिच्छसि ।।२

प्रणता शिरसा सा च जानुपीडितमेदिनी ।
प्रत्युवाच विवस्वन्तं वरदं समुपस्थितम् ।।३
देव प्रसीद पुत्राणां हृतं त्रिभुवनं मम ।
यज्ञभागाश्च दैत्यैश्च दानवैश्च बलाधिकैः ।।४
तन्निमित्तं प्रसादं त्वं कुरुष्व मम गोपते ।
अंशेन तेषां भ्रातृत्वं गत्वा नाशय तद्रिपून् ।।५
यथा मे तनया भूयो यज्ञभागभुजः प्रभो ।
भवेयुरधिपाश्चैव त्रैलोक्यस्य दिवाकर ।।६
तथानुकम्पां पुत्राणां सुप्रसन्नो रवे मम ।
कुरु प्रपन्नार्तिहर स्थितिकर्त्ता त्वमुच्यसे ।।७
मार्कण्डेय उवाच
ततस्तामाह भगवान्भास्करो वारितस्करः ।
प्रणतामदितिं विप्र प्रसादसुमुखो विभुः ।।८
सहस्रांशेन ते गर्भे सम्भूयाहमशेषतः ।
त्वत्पुत्रशत्रूनदिते नाशयाम्याशु निर्वृतः ।।९
इत्युक्त्वा भगवान्भास्वानन्तर्द्धानमुपागमत् ।
निवृत्ता सापि तपसः संतृप्ताखिलवाञ्छिता ।।102.१०

ततो रश्मिसहस्रात्तु सौषुम्नाख्यो रवेः करः ।

विप्रावतारं संचक्रे देवमातुरथोदरे ।।११

कृच्छ्रचान्द्रायणादीनि सा च चक्रे समाहिता ।

शुचिः संधारयामास दिव्यं गर्भमिति द्विज ।।१२

ततस्तां कश्यपः प्राह किञ्चित्कोपप्लुताक्षरम् ।

किं मारयसि गर्भाण्डमिति नित्योपवासिनी ।।१३

सा च तं प्राह गर्भाण्डमेतत्पश्येति कोपना ।

न मारितं विपक्षाणां मृत्यवे तद्भविष्यति ।।१४

मार्कण्डेय उवाच

इत्युक्त्वा तं तदा गर्भमुत्ससर्ज्ज सुरारणिः ।

जाज्वल्यमानं तेजोभिः पत्युर्वचनकोपिता ।।१५

तं दृष्ट्वा कश्यपो गर्भमुद्यद्भास्करवर्च्चसम् ।

तुष्टाव प्रणतो भूत्वा ऋग्भिराद्याभिरादरात् ।।१६

संस्तूयमानः स तदा गर्भाण्डात्प्रकटोऽभवत् ।

पद्मपत्रसवर्णाभस्तेजसा व्याप्तदिङ्मुखः ।।१७

अथान्तरिक्षादाभाष्य कश्यपं मुनिसत्तमम् ।

सतोयमेघगम्भीरवागुवाचाशरीरिणी ।।१८

मारितं ते यतः प्रोक्तमेतदण्डं त्वया मुने ।
तस्मान्मुने सुतस्तेऽयं मार्त्तण्डाख्यो भविष्यति ।।१९
सूर्याधिकारं च विभुर्जगत्येष करिष्यति ।
हनिष्यत्यसुरांश्चायं यज्ञभागहरानरीन् ।। 102.२०
देवा निशम्येति वचो गगनात्समुपागमन् ।
प्रहर्षमतुलं याता दानवाश्च हतौजसः ।।२१
ततो युद्धाय दैतेयानाजुहाव शतक्रतुः ।
सह देवैर्मुदा युक्तो दानवाश्च समभ्ययुः ।।२२
तेषां युद्धमभूद्घोरं देवानामसुरैः सह ।
शस्त्रास्त्रदीप्तिसंदीप्तं समस्तभुवनान्तरम् ।।२३
तस्मिन्युद्धे भगवता मार्त्तण्डेन निरीक्षिताः ।
तेजसा दह्यमानास्ते भस्मीभूता महासुराः ।।२४
ततः प्रहर्षमतुलं प्राप्ताः सर्वे दिवौकसः ।
तुष्टुवुस्तेजसा योनिं मार्त्तण्डमदितिं तथा ।।२५
स्वाधिकारांस्तथा प्राप्ता यज्ञभागांश्च पूर्ववत् ।
भगवानपि मार्तण्डः स्वाधिकारमथाकरोत् ।।२६
कदम्बपुष्पवद्भास्वानधश्चोर्ध्वं च रश्मिभिः ।

वृत्ताग्निपिण्डसदृशो दध्रे नातिस्फुरद्वपुः । ।२७

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे मार्तण्डोत्पत्तिर्नाम

द्व्यधिकशततमोऽध्यायः ।१०२ ।

103

अथ त्र्यधिकशततमोऽध्यायः

भानुतनुलेखनवर्णनम्

मार्कण्डेय उवाच

अथ तस्मै ददौ कन्यां संज्ञां नाम विवस्वते ।

प्रसाद्य प्रणतो भूत्वा विश्वकर्मा प्रजापतिः । ।१

वैवस्वतस्तु सम्भूतो मनुस्तस्यां विवस्वतः ।

पूर्वमेव तथाख्यातं तत्स्वरूपं विशेषतः । ।२

क्रौष्टुकिरुवाच

(भूयस्तच्छ्रोतुमिच्छामि मार्त्तण्डस्य महात्मनः ।

चरितं हन्ति यत्पापं कलौ संशृण्वतां नृणाम् । ।)

मार्कण्डेय उवाच

त्रीण्यपत्यान्यसौ तस्यां जनयामास गोपतिः ।

द्वौ पुत्रौ सुमहाभागो कन्यां च यमुनां मुने । ।३

मनुर्वैवस्वतो ज्येष्ठः श्राद्धदेवः प्रजापतिः ।

ततो यमो यमी चैव यमलौ सम्बभूवतुः ।।४

यत्तेजोऽभ्यधिकं तस्य मार्तण्डस्य विवस्वतः ।

तेनातितापयामास त्रींल्लोकान्सचराचरान् ।।५

गोलाकारं तु तद्दृष्ट्वा संज्ञारूपं विवस्वतः ।

असहन्ती महत्तेजः स्वां छायां प्रेक्षय साऽब्रवीत् ।।६

संज्ञोवाच

अहं यास्यामि भद्रं ते स्वमेव भवनं पितुः ।

निर्विकारं त्वयाप्यत्र स्थेयं मच्छासनाच्छुभे ।।७

इमौ च बालकौ मह्यं कन्या च वरवर्णिनी ।

सम्भाव्यौ नैव चाख्येयमिदं भगवते त्वया ।।८

छायोवाच

आकेशग्रहणाद्देवि आशपन्नैव कर्हिचित् ।

आख्यास्यामि मतं तुभ्यं गम्यतां यत्र वाञ्छितम् ।।९

इत्युक्ता छायया संज्ञा जगाम पितृमन्दिरम् ।

तत्रावसत्पितुर्गेहे कञ्चित्कालं शुभेक्षणा ।। 103.१०

भर्तुः समीपं याहीति पित्रोक्ता सा पुनः पुनः ।

अगच्छद्वडवा भूत्वा कुरून्विप्रोत्तरांस्ततः ।।११
तत्र तेपे तपः साध्वी निराहारा महामुने ।
पितुः समीपं यातायाः संज्ञाया वाक्यतत्परा ।।१२
तद्रूपधारिणी छाया भास्करं समुपस्थिता ।
तस्यां च भगवान्सूर्यः संज्ञेयमिति चिन्तयन् ।।१३
तथैव जनयामास द्वौ सुतौ कन्यकां तथा ।
पूर्वजस्य मनोस्तुल्यः सावर्णिस्तेन सोऽभवत् ।।१४
यस्तयोः प्रथमं जातः पुत्रयोर्द्विजसत्तम ।
द्वितीयो योऽभवच्चान्यः स ग्रहोऽभूच्छनैश्चरः ।।१५
कन्याभूत्तपती या तां वव्रे संवरणो नृपः ।
संज्ञा तु पार्थिवी तेषामात्मजानां यथाऽकरोत् ।।१६
स्नेहान्न पूर्वजातानां तथा कृतवती सती ।
मनुस्तत्क्षान्तवांस्तस्या यमश्चास्या न चक्षमे ।।१७
बहुशो याच्यमानस्तु पितुः पत्न्या सुदुःखितः ।
स वै कोपाच्च बाल्याच्च भाविनोऽर्थस्य वै बलात् ।।१८
पदा सन्तर्जयामास छायासंज्ञां यमो मुने ।
ततः शशाप च यमं संज्ञा सामर्षिणी भृशम् ।।१९

छायोवाच

पदा तर्जयसे यस्मात्पितृभार्यां गरीयसीम् ।

तस्मात्तवैव चरणः पतिष्यति न संशय ।।103.२०

यमस्तु तेन शापेन भृशं पीडितमानसः ।

मनुना सह धर्मात्मा सर्वं पित्रे न्यवेदयत् ।।२१

यम उवाच

स्नेहेन तुल्यमस्मासु माता देव न वर्तते ।

विसृज्य ज्यायसोऽप्यस्मान्कनीयांसौ बुभूर्षति ।।२२

तस्यां मयोद्यतः पादो न तु देहे निपातितः ।

बाल्याद्वा यदि वा मोहात्तद्भवान्क्षन्तुमर्हति ।।२३

शप्तोऽहं तात कोपेन जनन्या तनयो यतः ।

ततो न मन्ये जननीमिमां वै तपतां वर ।।२४

विगुणेष्वपि पुत्रेषु न माता विगुणा पितः ।

पादस्ते पततां पुत्र कथमेतत्प्रवक्षयति ।।२५

तव प्रसादाच्चरणो न पतेद्भगवन्यथा ।

मातृशापादयं मेऽद्य तथा चिन्तय गोपते ।।२६

रविरुवाच

असंशयमिदं पुत्र भविष्यत्यत्र कारणम् ।

येन त्वामाविशत्क्रोधो धर्मज्ञं सत्यवादिनम् ।।२७

सर्वेषामेव शापानां प्रतिघातो हि विद्यते ।

न तु मात्राभिशप्तानां क्वचिच्छापनिवर्तनम् ।।२८

न शक्यमेतन्मिथ्या तु कर्तुं मातुर्वचस्तव ।

किञ्चित्तव विधास्यामि पुत्रस्नेहादनुग्रहम् ।।२९

कृमयो मांसमादाय प्रयास्यन्ति महीतलम् ।

कृतं तस्या वचः सत्यं त्वं च त्रातो भविष्यसि ।।103.३०

मार्कण्डेय उवाच

आदित्यस्त्वब्रवीच्छायां किमर्थं तनयेषु वै ।

तुल्येष्वप्यधिकः स्नेह एकत्र क्रियते त्वया ।।३१

नूनं नैषां त्वं जननी संज्ञा कापि त्वमागता ।

विगुणेष्वप्यपत्येषु कथं माता शपेत्सुतम् ।।३२

मार्कण्डेय उवाच

सा तत्परिहरन्ती च नाचचक्षे विवस्वतः ।

स चात्मानं समाधाय युक्तस्तत्त्वमपश्यत ।।३३

तं शप्तुमुद्यतं दृष्ट्वा छायासंज्ञा दिवस्पतिम् ।

भयेन कंपिता ब्रह्मन्यथावृत्तं न्यवेदयत् ।।३४

विवस्वांस्तु ततः क्रुद्धः श्रुत्वा श्वशुरमभ्यगात् ।

स चापि तं तथान्यामर्चयित्वा दिवाकरम् ।।

निर्दग्धुकामं रोषेण सान्त्वयामास सुव्रतः ।।३५

विश्वकर्मोवाच

तवातितेजसा व्याप्तमिदं रूपं सुदुःसहम् ।

असहन्ती ततः संज्ञा वने चरति वै तपः ।।३६

द्रक्षयते तां भवानद्य स्वभार्यां शुभचारिणीम् ।

रूपार्थं भवतोऽरण्ये चरन्तीं समुहत्तपः ।।३७

स्मृतं मे ब्रह्मणो वाक्यं यदि ते देव रोचते ।

रूपं निवर्तयाम्येतत्तव कान्तं दिवस्पते ।।३८

मार्कण्डेय उवाच

यतो हि भास्वतो रूपं प्रागासीत्परिमण्डलम् ।

ततस्तथेति तं प्राह त्वष्टारं भगवान्रविः ।।३९

विश्वकर्मा त्वनुज्ञातः शाकद्वीपे विवस्वतः ।

भ्रमिमारोप्य तत्तेजः शातनायोपचक्रमे ।।103.४०

भ्रमताऽशेषजगतां नाभिभूतेन भास्वता ।

समुद्रादिर्वनोपेता सा रुरोह मही नभः ।।४१

गगनं चाखिलं ब्रह्मन्सचन्द्रग्रहतारकम् ।

अधोगतं महाभाग बभूवाक्षिक्षमाकुलम् ।।४२

विक्षिप्तसलिलाः सर्वे बभूवुश्च तथाब्धितः ।

व्यभिद्यन्त महाशैलाः शीर्णसानुनिबन्धनाः ।।४३

ध्रुवाधाराण्यशेषाणि धिष्ण्यानि मुनिसत्तम ।

त्रुट्यद्रश्मिनिबन्धानि ह्यधो जग्मुः सहस्रशः ।।४४

वेगभ्रमणसंजात वायुक्षिप्ताः समन्ततः ।

व्यशीर्यन्त महामेघा घोररावविराविणः ।।४५

भास्वद्भ्रमणविभ्रान्तं भूम्याकाशरसातलम् ।

जगादाकुलमत्यर्थं तदासीन्मुनिसत्तम ।।४६

त्रैलोक्ये सकले विप्र भ्रममाणे सुरर्षयः ।

देवाश्च ब्रह्मणा सार्द्धं भास्वन्तमभितुष्टुवुः ।।४७

आदिदेवोऽसि देवानां ज्ञातमेतत्स्वरूपतः ।

स्वर्गस्थित्यन्तकालेषु त्रिधा भेदेन तिष्ठसि ।।४८

स्वस्ति तेऽस्तु जगन्नाथ धर्मवर्षाहिमाकर ।

जुषस्व शान्तिं लोकानां देवदेव दिवाकर ।।४९

इन्द्रश्चागत्य तं देवं लिख्यमानं यथाऽस्तुवत् ।

जयदेव जगद्व्यापिञ्जयाशेषजगत्पते ।।103.५०

ऋषयश्च ततः सप्त वसिष्ठात्रिपुरोगमाः ।

तुष्टुवुर्विविधैः स्तोत्रैः स्वस्ति स्वस्तीति वादिनः ।।५१

वेदोक्ताभिरथाग्र्याभिर्वालखिल्याश्च तुष्टुवुः ।

भास्वन्तमृग्भिराद्याभिर्लिख्यमानं मुदायुताः ।।५२

त्वं नाथ मोक्षिणां मोक्षो ध्येयस्त्वं ध्यानिनां परः ।

त्वं गतिः सर्वभूतानां कर्मकाण्डेऽपि वर्तताम् ।।५३

शं प्रजाभ्योऽस्तु देवेश शन्नोऽस्तु जगतांपते ।

शन्नोऽस्तु द्विपदे नित्यं शन्नश्चास्तु चतुष्पदे ।।५४

ततो विद्याधरगणा यक्षराक्षसपन्नगाः ।

कृताञ्जलिपुटाः सर्वे शिरोभिः प्रणता रविम् ।।५५

ऊचुरेवंविधा वाचो मनः श्रोत्रसुखावहः ।

सह्यं भवतु ते तेजो भूतानां भूतभावन ।।५६

ततो हाहा हुहूश्चैव नारदस्तुम्बुरुस्तथा ।

उपगायितुमारब्धा गान्धर्वे कुशला रविम् ।।५७

षड्जमध्यमगान्धारग्रामत्रयविशारदाः ।

मूर्च्छनाभिश्च तानैश्च सम्प्रयोगैः सुखप्रदम् ।।५८

विश्वाची च घृताची च उर्वश्यथ तिलोत्तमा ।

मेनका सहजन्या च रम्भा चाप्सरसां वरा ।।५९

ननृतुर्जगतामीशे लिख्यमाने विभावसौ ।

ज्ञानभावविलासाढ्यात्कुर्वन्तोऽभिनयान्बहून् ।। 103.६०

प्रावाद्यन्त ततस्तत्र वेणुवीणादिझर्झराः ।

पणवाः पुष्कराश्चैव मृदङ्गा पटहानकाः ।।६१

देवदुन्दुभयः शङ्खाः शतशोऽथ सहस्रशः ।

गायद्भिश्चैव गान्धर्वं नृत्यद्भिश्चाप्सरोगणैः ।।६२

तूर्यवादित्रघोषैश्च सर्वं कोलाहलीकृतम् ।

ततः कृताञ्जलिपुटा भक्तिनम्रात्ममूर्तयः ।।६३

लिख्यमानं सहस्रांशुं प्रणेमुः सर्वदेवताः ।

ततः कोलाहले तस्मिन्सर्वदेवसमागमे ।।

तेजसः शातनं चक्रे विश्वकर्मा शनैः शनैः ।।६४

इति हिमजलघर्मकालहेतोर्हरकमलासनविष्णुसंस्तुतस्य ।

तनुपरिलिखनं निशम्य भानोर्व्रजति दिवाकरलोकमायुषोऽन्ते ।।

६५

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे भानुतनुलेखने त्र्यधिकशततमोऽध्यायः ।

१०३ ।

104

अथ चतुरधिकशततमोऽध्यायः

सूर्यस्तवनवर्णनम्

मार्कण्डेय उवाच

लिख्यमाने ततो भानौ विश्वकर्मा प्रजापतिः ।

उद्भूतपुलकः स्तोत्रमिदं चक्रे विवस्वतः ।।१

विवस्वते प्रणतहितानुकम्पिने महात्मने समजवसप्तसप्तये ।

सुतेजसे कमलकुलावबोधिने नमस्तमः पटलपटावपाटिने ।।२

पावनातिशयपुण्यकर्मणे नैककामविषयप्रदायिने ।

भास्वरानलमयूखशायिने सर्वलोकहितकारिणे नमः ।।३

अजाय लोकत्रयकारणाय भूतात्मने गोपतये वृषाय ।

नमो महाकारुणिकोत्तमाय सूर्याय चक्षुःप्रभवालयाय ।।४

विवस्वते ज्ञानमृतेंऽतरात्मने जगत्प्रतिष्ठाय जगद्धितैषिणे ।

स्वयम्भुवे लोकसमस्तचक्षुषे सुरोत्तमायामिततेजसे नमः ।।५

क्षणमुदयाचलमौलिमणिः सुरगणमहित हितो जगतः ।

त्वमु मयूखसहस्रवपुर्जगति विभासि तमांसि नुदन् ।।६

भवतिमिरासवपानमदाङ्कवति विलोहितविग्रहता ।

मिहिर विभासि यतः सुतरां त्रिभुवनभावनभानिकरैः ।।७

रथमधिरुह्य समावयवं चारुविकम्पितमुरुरुचिरम् ।

सततमखिन्नहयैर्भगवंश्चरसि जगद्धिताय विततम् ।।८

अमृतमयेन रसेन समं विबुधपितॄनपि तर्पयसे ।

अरिगणसूदन तेन तव प्रणतिमुपेत्य लिखामि वपुः ।।९

शुकसमवर्णह्यप्रथितं तव पदपांसुपवित्रतमम् ।

नतजनवत्सल मां प्रणतं त्रिभुवनपावन पाहि रवे ।।104.१०

इति सकलजगप्रसूतिभूतं त्रिभुवनभावनधामहेतुमेकम् ।

रविमखिलजगत्प्रदीपभूतं त्रिदशवर प्रणतोऽस्मि सर्वदा त्वाम् ।

।११

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे सूर्यस्तवनं नाम

चतुरधिकशततमोऽध्यायः ।१०४ ।

105

अथ पञ्चाधिकशततमोऽध्यायः

रवेर्माहात्म्यवर्णनम्

मार्कण्डेय उवाच

एवं सूर्यस्तवं कुर्वन्विश्वकर्मा दिवस्पतेः ।

तेजसः षोडशं भागं मण्डलस्थमधारयत् ।।१

शातितैस्तेजसो भागैर्दशभिः पञ्चभिस्तथा ।

अतीवकान्तिमच्चारु भानोरासीत्तदा वपुः ।।२

शातितं चास्य यत्तेजस्तेन चक्रं विनिर्मितम् ।

विष्णोः शूलं च शर्वस्य शिबिका धनदस्य च ।।३

दण्डः प्रेतपतेः शक्तिर्देवसेनापतेस्तथा ।

अन्येषां चैव देवानामायुधानि स विश्वकृत् ।।४

चकार तेजसा भानोर्भासुराण्यरिशान्तये ।

इति शातिततेजाः स शुशुभे नातितेजसा ।।५

वपुर्दधार मार्त्तण्डः सर्वावयवशोभनम् ।

स ददर्श समाधिस्थः स्वां भार्यां वडवाकृतिम् ।।६

अधृष्यां सर्वभूतानां तपसा नियमेन च ।

उत्तरांश्च कुरून्गात्वा भूत्वाऽश्वो भानुरागमत् ।।७

सा च दृष्ट्वा तमायान्तं परपुंसो विशङ्कया ।

जगाम सम्मुखे तस्य पृष्ठरक्षणतत्परा ।।८

ततश्च नासिकायोगं तयोस्तत्र समेतयोः ।
वडवायं च तत्तेजो नासिकाभ्यां विवस्वतः ।।९
देवौ तत्र समुत्पन्नावश्विनौ भिषजां वरौ ।
नासत्यदस्रौ तनयावश्विवक्त्राद्विनिर्गतौ ।। 105.१०
मार्त्तण्डस्य सुतावेतावश्वरूपधरस्य हि ।
रेतसोऽन्ते च रेवन्तः खड्गी धन्वी तनुत्रधृक् ।।११
अश्वारूढः समुद्भूतो बाणतूणसमन्वितः ।
ततः स्वरूपममलं दर्शयामास भानुमान् ।।१२
तस्य शान्तं समालोक्य सा रूपं मुदमाददे ।
स्वरूपधारिणीं चेमां स निनाय निजालयम् ।।१३
संज्ञां भार्यां प्रीतिमतीं भास्करो वारितस्करः ।
ततः पूर्वसुतो योऽस्याः सोऽभूद्वैवस्वतो मनुः ।।१४
द्वितीयश्च यमः शापाद्धर्मदृष्टिरनुग्रहात् ।
यमस्तु तेन शापेन भृशं पीडितमानसः ।।१५
धर्मोऽभिरोचते यस्माद्धर्मराजस्ततः स्मृतः ।
कृमयो मांसमादाय पादतस्ते महीतलम् ।।१६
पतिष्यन्तीति शापान्तं तस्य चक्रे पिता स्वयम् ।

धर्मदृष्टिर्यतश्चासौ समो मित्रे तथाऽहिते ।।१७
ततो नियोगे तं याम्ये चकार तिमिरापहः ।
तस्मै ददौ पिता विप्र भगवांल्लोकपालताम् ।।१८
पितॄणामाधिपत्यं च परितुष्टो दिवाकरः ।
यमुनां च नदीं चक्रे कलिंदान्तरवाहिनीम् ।।१९
अश्विनौ देवभिषजौ कृतौ पित्रा महात्मना ।
गुह्यकाधिपतित्वे च रेवन्तो विनियोजितः ।। 105.२०
एवमप्याह च ततो भगवांल्लोकभावितः ।
त्वमप्यशेषलोकस्य पूज्यो वत्स भविष्यसि ।।२१
अरण्यादिमहादाववैरिदस्युभयेषु च ।
त्वां स्मरिष्यन्ति ये मर्त्या मोक्षयन्ते ते महापदः ।।२२
क्षेमं बुद्धिं सुखं राज्यमारोग्यं कीर्तिमुन्नतिम् ।
नराणां परितुष्टस्त्वं पूजितः सम्प्रदास्यसि ।।२३
छायासंज्ञासुतश्चापि सावर्णिः सुमहायशाः ।
भाव्यः सोऽनागते काले मनुः सावर्णिकोऽष्टमः ।।२४
मेरुपृष्ठे तपो घोरमद्यापि चरति प्रभुः ।
भ्राता शनैश्चरस्तस्य ग्रहोऽभूच्छासनाद्रवेः ।।२५

यवीयसी तु या कन्याऽऽदित्यस्याभूद्द्विजोत्तम ।

अभवत्सा सरिच्छ्रेष्ठा तपती लोकपावनी ।।२६

यस्तु ज्येष्ठो महाभागः सर्गो यस्येह साम्प्रतम् ।

विस्तरं तस्य वक्षयामि मनोर्वैवस्वतस्य ह ।।२७

इदं यो जन्म देवानां शृणुयाद्धा पठेत वा ।

विवस्वतस्तनूजानां रवेर्माहात्म्यमेव च ।।२८

आपदं प्राप्य मुच्येत प्राप्नुयाच्च महायशः ।

अहोरात्रकृतं पापमेतच्छमयते श्रुतम् ।।

माहात्म्यमादिदेवस्य मार्तण्डस्य महात्मनः ।।२९

इति श्रीमार्कण्डेयपुराणे रवेर्माहात्म्यवर्णनं नाम

पञ्चाधिकशततमोऽध्यायः ।१०५ ।

About this digital edition

This e-book comes from the online library Wikisource[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at this page[4].

The following users contributed to this book:

- Puranastudy

---

1. ↑ https://wikisource.org
2. ↑ https://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0
3. ↑ https://www.gnu.org/copyleft/fdl.html
4. ↑ https://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium